

Esimerkkivastaukset palkituilta yo-kirjoittajilta

ELÄMÄNKATSOMUSTIETO

Kysymys 2. Olemme kaikki yksimielisiä siitä, että eläimiä pitää kohdella hyvin. Pohdi, mistä saamme tietää, mikä on hyvää eläinten kohtelua. Mitkä ovat tässä tapauksessa tietolähteet, ja mihin eri tietolähteiden luotettavuus perustuu?

Jos oletamme, että olemme yksimielisiä siitä, että eläimiä tulisi kohdella hyvin, tulee meidän yrittää miettiä näkökantamme perusteluja. Meidän tulee miettiä, mistä voimme saada tietoa toimintamme periaatteiden tueksi. On myös arvioitava sitä, mihin tieto perustuu, onko tiedonlähteemme luotettava ja täyttääkö tieto tiedon kriteerit. Tiedonlähteiden ongelman käsittely on tässä kysymyksessä hyvin haasteellista, koska voidaan sanoa, että aihe on suurimmaksi osaksi oman kokemuksiimme ulkopuolella – emme voi varmasti tietää, miltä mikäkin kohtelu eläimestä tuntuu. Emme voi keskustella heidän kanssaan siitä. Omaan tai yhteiseen moraalimme perustuen meidän tulee yrittää löytää vastaus kysymykseen, ”mikä on hyvää eläinten kohtelua?”

Voimme yrittää lähestyä kysymystä joko järkemme avulla (rationaalisesti) tai kokemuksiemme avulla (empiirisesti). Filosofian perinteessä jako rationalismiin ja empirismiin on ollut perustavanlaatuisen pohja kaikille eettisyyteen tai tietoon liittyville kysymyksille. Järkeä käyttämällä voimme tulla moniin, hyvin erilaisiin tuloksiin eläinten kohtelemisesta. Voimme esimerkiksi järkeillä, että eläimiä ei tarvitse kohdella yhtä hyvin kuin ihmisiä, sillä eläimiltä puuttuu monia ihmisellä olevia ominaisuuksia (esim. kuoleman ja elämän tarkoituksen pohdinta), jotka tekevät ihmisestä eläintä arvokkaamman. Jos ajattelemme näin, suhtaudumme ympäristöön ja eläimiin antroposentrisesti eli ihmiskeskeisen suhtautumistavan mukaisesti. Näin ollen tiedonlähteenämme

on oma järkemme ja kykymme sen avulla tietää, mikä toiminta on oikeaa. Järki ja ihmiskeskeisyys tiedonlähteenä eläinten kohtelussa voidaan kuitenkin kyseenalaistaa. Voidaan kysyä, voiko järkemme tavoittaa tietoa asiasta, joka ei mitenkään voi mahtua omaan kokemuksiimme? Mistä voimme tietää, että eläimien tunteet eivät ole yhtä hyviä kuin ihmisen?

Empiristi perustaisi tietonsa eläinten kohtelusta omiin kokemuksiinsa. Hän miettisi kaikkea näkemäänsä ja havaitsemaansa ja saattaisi lisäksi käyttää hyväkseen tieteellisiä tutkimuksia, joita asiasta mahdollisesti on tehty. Omasta mielestäni tämä on edellistä tietolähdettä luotettavampi, sillä tämän voidaan ajatella tavoittavan edes hivenen asiaa myös eläinten näkökulmasta. Ns. eläinrakkaat ihmiset luultavimmin ajattelevat tämän suuntaisesti. Sympatian kokemus saattaa myös olla iso osa moraalien perustelua. Saatamme inhimillistä eläimiä ja ajatella heillä olevan paljonkin ihmistä muistuttavia ominaisuuksia. Tämän suuntaisessa ajattelussa piilee kuitenkin liian subjektiivisuuden vaara. Tunteidemme sekoittuminen liiaksi tosiasioihin hämää tietomme luotettavuutta. Herää kysymys, voidaanko enää edes puhua tiedonlähteestä? Tuntoisuuskeskeinen (sentientismi) suhtautuminen eläimiin ja luontoon lähtee siitä, että ajatellaan eläimillä olevan inhimillisiä ominaisuuksia. Näin ollen ajatellaan, että moraalinen harkintamme pitää vahvasti ulottaa ihmisistä myös eläinten piiriin. Esimerkiksi Peter Singer on perustellut eläinten kohtelun periaatteet tähän tapaan.

Osa ihmisistä perustaa tarkat moraaliset periaatteensa eläinten kohtelusta johonkin auktoriteettiin. Esimerkiksi luonnonsuojeluideologia voi toimia monille tietolähteenä. He lähtevät omasta halustaan suojella eläimiä ja päätyvät nou-

dattamaan jonkin järjestön (esim. Animalia) periaatteita siitä, mikä on hyvää kohtelua. Voidaan kuitenkin kysyä, miksi kyseisellä moraaliauutoriteetilla olisi asiasta parempaa tietoa kuin yksilöllä? Voidaan myös yleisemmin kyseenalaistaa auktoriteettiin perustuva tieto moraalien perustana.

Tiedonlähteenä eläinten kohtelun suhteen voidaan käyttää myös uskontoa ja maailmankatsomusta. Esimerkiksi kristinuskon asennetta luontoa kohtaan voi joku pitää luotettavana tietolähteenä. Tämän ajattelutavan mukaan jumala on luonut luonnon ja eläimet ensin luotua eli ihmistä varten. Ihmisellä on oikeus ”viljelyn ja varjelun” periaatteen mukaisesti valjastaa villi luonto ja eläimet kulttuuriksi. Tämän ajattelun pohjalta on syntynyt näkemys, joka asettaa ihmisen luomakunnan kruunuksi. Samoin kuin luonnonsuojelujärjestöjen kohdalla, voidaan tässäkin kohden kyseenalaistaa tietolähde. Tieto on tässä muuttunut uskoksi.

Voimme perustaa eläinten hyvän kohtelun periaatteemme myös etiikan teorioiden varaan. Voimme esim. seurausetiikan mukaan ajatella, että mikäli jonkin valitun eläinten kohtelemistavan seuraukset ovat hyviä, kyseinen tapa on oikeutettu. Tämän suuntauksen alla voimme ajatella utilitaristisesti. Toimimme silloin niin, että teoistamme koituu mahdollisimman suurta hyötyä mahdollisimman monelle. Jeremy Bentham ajatteli tämän teorian perusteella, että moraalinen toimintamme pitäisi ulottaa eläimiin asti. Toisena eettisenä ratkaisuna voimme käyttää velvollisuusetiikkaa. Voimme ajatella Immanuel Kantin tavoin, että kohtelemme eläimiä niin, että toimintamme voitaisiin johtaa yleiseksi laiksi. Tämä on Kantin kategorisen imperatiivin perusajatus. On kuitenkin käsitteellisesti hieman ongelmallista, että toimintamme perustelemisen tietolähteenä voitaisiin pitää etiikan teorioita. Etiikan teorian voidaan ennemminkin nähdä periaatekokoelmaksi, joita kukin voi käyttää avukseen yrittäessään tiedon, kokemusten ja tietolähteiden avulla päästä lopputulokseen siitä, mikä on hyvää eläinten kohtelua.

Moraalisten lauseiden ja tosiasioita koskevien lauseiden välistä suhdetta tulee myös miettiä kysymystä ratkaistaessa. Metaeettisen kognitiivisuuden mukaan moraalinen teko voidaan perustella joillakin moraalien ulkopuolisilla tosiasioilla. Esimerkiksi biologinen suhtautuminen (naturalismi) voi merkitä seuraavaa: koska eläimet eivät ole omaa lajamme, on täysin

hyvän eläinten kohtelun mukaista tappaa heitä ravinnoksi. Ei-kognitiivistit ajattelevat, että ihmisen tunteet ja arvostukset toimivat moraalien perustana.

Näin voidaan tulla siihen lopputulokseen, että olisi ideaalista, jos jokainen itse kyseenalaistaisi käyttämiensä tietolähteiden luotettavuutta ja yrittäisi määrittellä hyvän eläinten kohtelun periaatteensa tietoa, kokemuksia ja tunteita yhdessä hyväksi käyttäen.

(6 pist.)

Alina Mänttari

FILOSOFIA:

Kysymys 1. *Onnellisuus etiikan päämääränä.*

Kanta, jonka mukaan eettisesti oikean toiminnan päämäärä on onnellisuus, on nimeltään eudaimonismi. Selkeimmin onnellisuuteen tähtäävä etiikka tulee esille antiikin suurten ajattelijoiden hyve-eettisissä teorioissa, mutta kantaa voidaan perustella myös seurauseettisesti. Deontologinen etiikka taas ei sano teoriana onnellisuudesta suoranaisesti mitään.

Jo Sokrates ja hänen seuraajansa Platon ajattelivat, että etiikan tehtävänä on määrittää, miten elämästä tulee onnellinen. Sokrates uskoi, että hyve on tietoa ja hyvästä tietoinen tekee välttämättä oikeita tekoja. Samalla linjalla oli Platon, mutta hän käytti termiä ”hyvän idea”, joka oli objektiivinen, ja jonka tunteminen johti oikeisiin moraalisiin tekoihin ja näin ollen siis onnellisuuteen. Heillä ei kummallakaan ollut moraalisen tahdonvapauden käsitettä, vaan moraalinen tiedostus johtui ulkoisista seikoista. Stoaalaisilla determinismi oli vielä tiukempaa, sillä he uskoivat elämän olevan täysin ennalta määrätty, joten ainoa tapa saavuttaa onnellisuus olisikin täysin täysi tunteettomuus: se että haluaa vain sitä, mikä tapahtuu.

Kestävimmin ja tunnetuimmin hyve-eettisen onnellisuusteorian muotoili Platonin oppilas Aristoteles. Hänen mielestään hyve oli tie onnellisuuteen ja hyveellisyys saavutetaan kasvatuksella, joka mukauttaa ei harkitsevan halusielun, joka on tavallisesti ihmisellä hallitsevana, harkitsevan järjen alaisuuteen. Hänen mukaansa luonteenhyveitä olivat kohtuullisuus, rohkeus, suurisieluisuus, ystävyys jne. Harkitsevan sielunosan hyveitä taas olivat käytännöllinen järkevyyttä ja teoreettinen viisaus. Nämä hyveet olivat luon-

nollisia ja teoria on yksinkertaisuudessaan, että hyveellinen elää onnellisen elämän. Aristoteles tosin huomautti, että hyveellisiä ihmisiä on harvassa. Heikomminkin kasvatettu kykenee hillitsemään jossakin määrin halujaan, muttei koskaan saavuta ideaalia onnellisuutta. Aristoteles kuitenkin myönsi heikkoluonteisuuden olemassaolon – toisin kuin edeltäjänsä.

Aristotelesta voi kritisoida kysymällä, mistä ihminen voi todella tietää, mikä on hänelle ominaista ja luonnollista hyveen toteuttamista. Metaeettisesti kantaan liittyy G. E. Mooren naturalistisen virhepäätelmän ongelma. Nykyään Aristoteleen onnellisuuden määrittelmä ei sellaisenaan istu käsityksiimme. Se ei sovi oikein yhteen länsimaisen demokratian ihanteen kanssa, mutta soveltaen sitä kuitenkin voidaan käyttää. USA:lainen sopimuseetikko J. Rawls on soveltanut Aristoteleen teoriaa omaan ”eettisen tasapainopisteen” teoriaansa. Hänen mukaansa hyve on kulttuurisesti mukautuva käsite. Myös utilitarismi voi ottaa päämääräkseen onnellisuuden. Riittää, kun määritellään onnellisuuden tavoittelu tavoiteltavaksi hyväksi. Mittausongelmat tosin saattavat olla hankalia. Yhtä kaikki, onnellisuus on ihmiselon kannalta hyvin merkittävää, ja ehkäpä filosofien tulisi palata sen etsinnän ongelmien pariin.

(6 pist.)

Mikko Peltari

FILOSOFIA:

Kysymys 1. *Onnellisuus etiikan päämääränä.*

Antiikin ajoista lähtien ihmiset ovat kyselleet ja etsineet hyvän elämän perustaa, onnea. Platon käsitti ihmisen onnellisuuden ideoiden ymmärtämiseksi järjen avulla. Aristoteles, Platonin oppilas, oli eudaimonisti, onnellisuuden tavoittelija. Onnellisuus on telos, päämäärä, joka saavutetaan järjellä.

Etiikka jakaantuu neljään osa-alueeseen: seurausetiikkaan, velvollisuusetiikkaan, liberaalietiikkaan ja hyveetiikkaan.

Seurausetiikka korostaa toiminnan tulosta, ei niinkään keinoja, jolla se saavutetaan.

Seurausetiikassa tärkeää on teon sääntö. Jos ojennan nälkäiselle lapselle omenan ja hän tukehtuu siihen, toimin moraalisesti oikein, koska tarkoitukseni oli hyvä. Mutta

jos olen pyöräilemässä ja lapsi on juoksemassa pallon perässä auton alle, mutta törmääkin pyörääni ja pelastuu, tekoni ei ole eettinen, vaan vahinko. Aristoteleen eudaimonismien voi katsoa liittyvän seurausetiikkaan teloksen tähden, mutta pääasiassa se kuuluu hyve-etiikan piiriin. Epikuros oli hedonisti, nautinnon tavoittelija ja stoalaiset tavoittelivat ataraxiaa, mielenrauhaa.

Velvollisuusetiikka eli deontologia nojaa Immanuel Kantin ajatuksiin ihmisen sisäisestä siveellisyydentajusta. Kant hahmotteli kategorisen imperatiivin, jonka mukaan tulisi toimia siten, että teosta voisi kaikkina aikoina tulla yleinen laki. Kantin mielestä myös vapaa tahto ja ihmisarvon kunnioitus itseisarvona kuuluu moraalisiin. Onnellisuuden ihminen tavoittaa toimissaan sisäisen moraalitajunsa ehdoilla, tehdessään valvollisuutensa. Etiikka ei voi olla millään muotoa ulkoapäin ohjattua. Ajatuksensa Kant hahmotteli teoksessaan Käytännöllisen järjen kritiikki (*Kritik der Praktischen Vernunft*).

Liberaali etiikka korostaa yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia, sekä vapautta. Oikeuksia ovat mm. perusoikeudet, luonnolliset oikeudet ja ihmisoikeudet. Oikeudet voidaan jakaa viiteen ryhmään: vapauksiin (esim. sananvapaus), vaatimusoikeuksiin (esim. oikeus vaatia itselleen terveydenhuoltoa), valtaoikeuksiin (esim. äänestys-oikeus), immuniteettioikeuksiin (esim. mahdollisuus kieltäytyä asepalveluksesta) ja etuoikeuksiin eli privilegioihin (esim. ajokortti). Liberaali etiikan mukaan ihminen voi saavuttaa onnellisuuden saadessaan mahdollisimman suuren vapauden toteuttaa itseään ja hankkia itselleen hyvän elämän edellytyksiä, elämänlaatua.

Kun jollakulla on oikeus tehdä jotakin, jollakin toisella on velvoite tuottaa tähän mahdollisuudet. Yhteiskunnassa puhutaan negatiivisesta vapaudesta, joka tarkoittaa sitä, ettei yhteiskunta kiellä ketään esim. käyttämästä uimahallia. Positiivinen vapaus taas tarkoittaa sitä, että uimahallin sisäänpääsymäksy asetetaan sellaiseksi, että jokaisella on ainakin periaatteessa mahdollisuus sitä käyttää.

Hyve-etiikka on nykyään postmodernissa, kerrostuneessa yhteiskunnassa saanut yhä enemmän suosiota. Etsitään hyvän elämän edellytyksiä ja onnellisuutta *ad fontes*, palaamalla alkulähteille antiikin Kreikkaan. Aristoteles oli, ja on yhä, keskeisiä hyve-eetikoita. Onnellinen elämä syntyy järjen harjoittamisesta ja kohtuullisuudesta. Kaikkia hyveitä vastaa aina kaksi

pahetta: liiallisuus ja vähäisyys. Siis kultainen keskitie! Hyveet ovat opittuja luonteenpiirteitä, ja niitä voidaan opettaa. Kaikilla on siis mahdollisuudet hyvään ja onnelliseen elämään. Platon määritteli neljä kardinaalihyvettä: viisaus, rohkeus, kohtuus, oikeudenmukaisuus. Keskiajalla joukkoon lisättiin hyväntahtoisuus eli benevolentia. Kristilliset hyveet ovat usko, toivo ja rakkaus.

Utilitarismi, hyödyn tavoittelu on seurausetiikan osa-alue ja liittyy läheisesti myös liberaali etiikkaan. Siinä tavoitellaan suurinta mahdollista hyötyä suurimmalle joukolle ihmisiä. Keskeisiä utilitaristeja olivat John Stuart Mill ja Jeremy Bentham, sekä Suomessa Anders Chydenius.

(6 pist.)

Rosa-Maria Lehto

Nuoret filosofit Olympian kisoissa

PEKKA ELO

Kansainväliset filosofian olympialaiset (IPO) pidettiin 10. kerran 13.–15.5.2002 Tokiossa. Olympialaisten vastuullinen järjestäjä on International Federation of Philosophical Societies (FISP), jonka jäsen Suomen Filosofinen Yhdistys on. Tapahtuma järjestetään yhteistyössä UNESCO:n filosofian osaston kanssa. Paikkana oli Tokion YK-yliopisto ja tapahtuman teemana tällä kertaa *Toward a Just and Dialogical Human Community: An Exploration of Sustainability, Civility and Mutual Learning*.

Suomi ei ole ennen osallistunut tapahtumaan. Tämänvuotisiin olympialaisiin osallistuttiin Suomen Filosofisen Yhdistyksen aloitteesta. Suomen joukkueen valinta tapahtui yhteistyössä FISP:n, YTL:n, FETOn ja Opetushallituksen edustajien kesken. Joukkueeseen valittiin lukiolaiset Helena Sorva ja Aksa Pettersson, jotka menestyivät hyvin. Sorva oli kahdeksas ja Pettersson kolmas. Heidän kilpailuesseensä ovat luettavissa FETOn eli Filosofian ja elämäntutkimustiedon opettajien (ry) nettisivuilla: www.feto.fi.

Itse kilpailu tapahtui yhtenä päivänä. Tarkoituksena oli valita yksi neljästä aiheesta ja kirjoittaa siitä neljän tunnin aikana filosofinen esse. Vaikka olympialaisille oli annettu yllä kerrottu teema, esseiden aiheet eivät liittyneet siihen. Tämä oli ainakin suomalaisille yllätys. Samoin kuin se, että sanakirjat olivat sallittuja. Kumpikaan seikoista ei selvinnyt säännöistä. Kirjoittajilla oli niin halu-

teessaan käytössään myös tietokone. Esse piti kirjoittaa joko englanniksi, saksaksi tai ranskaksi, mutta aina muulla kuin omalla äidinkielellä.

Kilpailuesseiden jurytys oli asianmukainen, joskin johtuen kolmesta kierroksesta suhteellisen raskas. Ensimmäisellä kierroksella vähintään kolme lukijaa pisteytti essee asteikolla 0–10. Seuraavalle kierrokselle pääsivät kaikki yli 8 keskiarvoiset essee. Ne luki vähintään kaksi tarkistajaa, ja heidän pisteillään valittiin kolme parasta, jotka järjestelykomitea laittoi järjestykseen.

Tilanne IPO:n organisaatiossa on jokseenkin epämääräinen. Perustajajäsenet ovat eräällä tavalla itseoikeutettuja osallistumaan päätöksentekoon, toisaalta ei ole selkeää elintä, joka käsittelee sääntökysymyksiä saati sääntörikkomuksia. Joka tapauksessa Suomen tulisi osallistua säännöllisesti IPO:n järjestämiin olympialaisiin. Ne kannustavat filosofian opiskeluun ja taitoon käyttää vierasta kieltä filosofiassa. Samalla nuorisolympialaisten laajentaminen luonnontieteistä, matematiikasta ja informaatiotekniikasta filosofiaan on yleissivistyksen laajuudesta muistuttavaa toimintaa. Suomen esikarsinnat voisi järjestää keväällä ylioppilastutkinnon jälkeen esimerkiksi huhtikuun alussa. (Lisää IPOsta sivuilla www.feto.fi ja www.unescokoulu.fi).

Olympialaiset järjestetään aina toukokuun keskivaiheilla, vuoden 2003 tapahtuma pidetään Argentiinassa.